

ЗНАЧАЈНА ЛИЧНОСТ ВО МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА И НА ПИШАНИОТ ЗБОР*

Мето Фотев е автор за кого романот претставува огромно искушение, но во исто време излив на чувства, познавање на приликите и неприлики, различните карактери, за што тој има изразито раскажувачки способности. Тој пишува со силна љубов кон човекот, кон родниот крај, кон се она што за него во мислите е свето. Со романот „Потомците на кат“, се чини го достигна врвот и се вброи меѓу значајните, познати и признати романиери во Македонија

Писателот Мето (Методија) Бончо Фотев е значајна личност во македонската литература. Неговиот богат литературен опус, во кој, меѓу другото, ја третира и иселеничката судбина на печалбарите од Езерката земја Македонија, претставува дел од македонската литературна книжнина и прилог кон севкупните вредности на пишаниот збор. Со своите литературни остварувања, тој си обезбеди посебно место меѓу македонската писателска фела, а како потомок на печалбар и со своите дела за раселените по светот е омилен меѓу читателите во македонската дијаспора.

Мето Фотев е роден на 14 март 1932 година, во печалбарското Љубојно, во Преспа во Илиовска мала, од мајка Спаса и татко Бончо, иселеник во САД, татко кого никогаш не го виде и понесе татковка болка како многумина од печалбарските краишта. Мето е првото дете во семејството, а по него се родил неговиот брат Никола (Коле) сега покоен, потоа сестра му Драгица која живее во САД и најмалиот брат Спиро, кој најдобро го познава и животот и делото на Мето Фотев.

Писателот Мето Фотев, на кој авторот на овој текст е братучед, пријател и следбеник на неговата литературата, има бурно детство, младост и творечки живот. Завршил основно осумгодишно училиште во Љубојно. Така, војната го затекнала во второто основно одделение. За време на војната, пет месеци посетувал италијанско училиште, а потоа посетувал албанско училиште, за во трето одделение да учи на бугарски. Таква била судбината и на неговите врстници од овој крај. Конечно, во 1944 година есента, до пролетта 1945 година, Фотев го заврши четвртото одделение на основното училиште во Љубојно, на македонски јазик и при македонски учители. Есента оптаува во Битола каде што го учеше петтото одделение три месеци, а потоа се врати во Љубојно да го продолжи школувањето, зашто тогаш во Љубојно се отвори осумгодишното училиште „Димитар Влахов“, кое често со право се нарекува расадник на македонски интелектуалци.

Во 1952 година Мето Фотев ја заврши учителската школа во Битола и стана еден од првите учители од Долна Преспа. Потоа, во 1953 година доаѓа во Скопје. Прво работи во Радио Скопје како новинар. Потоа, се префрлува во редакцијата на „Нова Македонија“, но, поради немање учители, го определуваат за учител во Лазарополе - Дебарско. Учителствува две години во ова мијачко село и пак се врка во Скопје. Се запишува на факултет и работи во Радио Скопје.

Од Радио Скопје се префрла во редакцијата на „Нова Македонија“, од каде што го испраќаат за дописник во Струмица и во тој град останува девет месеци. Редакцијата го повикува во Скопје и по една година Мето Фотев пак работи во Радио Скопје, во новоотворената редакција Младинска програма, во летото 1956 година.

Интересно е да се спомене дека Мето Фотев ги следеше македонските писатели, учеше од нив и многу читаше. Како резултат на тоа во 1955 година, пролетта го печати својот прв расказ „Очи“ во додатокот на Разглед „Никулци“.

Во период од 1956-1970 година, цели 15 години, Мето Фотев работи во Радио Скопје, менува неколку редакции и одвреме-навреме објавува раскази во македонските списанија и весници. Потоа работи во Телевизија Скопје и беше уредник на драмската редакција, каде постигна видни резултати на полето на драмата, а особено внимание посвети во неговото творештво.

Така, во 1966 година му излегува од печат неговото првороденче во литературата, романот „Потомците на кат“, во издание на „Култура“, Скопје. Со овој роман Мето се прослави и како резултат на тоа, во 1967 година ја добива наградата „11 Октомври“ токму за романот „Потомците на кат“. За него се пишуваше во домашните и другите медиум, од што произлезе во 1973 година, издавачкото претпријатие „Народна књига“ од Белград овој роман да го издаде на српскохрватски јазик. Година подоцна, скопската „Култура“ ќе печати второ издание од овој веќе популарен роман.

Со романот „Потомците на кат“ во мапата на македонската литература Мето Фотев вклучува уште една земја, земја која се вика Долна Долина. Под ова име, инаку, го препознаваме крајезерскиот селски крај на Преспа. Овдека Мето Фотев овој преспански крај го предава во времето на едно меѓувластие: по пропаѓањето на кралската држава на почетокот од војната, а пред стационарањето на војските на новиот окупатор, на Италијаните.

Во романот „Потомците на кат“ Мето Фотев дава живи описи за голем број ликови, тргнувајќи од Тихон Пламенков (централен лик во оваа проза), и сите од неговото семејство, и за Порфир Бешот, и Горѓија Налетениот, и Нестор Скробовски, и циганката Спасија, и улокосаната Гелевица, и Само Биглов, Андон Тишковски, Ристе Иконовски, Тодор Алабак, и студентот Игор Брезов, и попот Апостол Филеговски. Таа е цела галерија луѓе чии односи и карактери ги среќаваме предадени во композицијата на оваа фреска од раскажувачот Методија Фотев.

Со романот „Потомците на кат“, се чини Мето Фотев го достигна врвот и се вброи меѓу значајните, познати и признати романиери во Македонија. Но, тој не се предаде на славата, туку почна и понатаму да твори.

Така, во 1969 година во издание на Издавачката куќа „Култура“ од Скопје, му излегува вториот роман „Селани и војници“. Истата година, Фотев за ова дело ќе ја добие наградата „13 Ноември“, за потоа во 1977 година „Матица српска“ од Нови Сад, да го издаде романот „Селани и војници“ на српскохрватски јазик.

Се смета дека романот „Потомците на кат“ на авторот Методија Фотев му донесе високи и заслужени признанија, а романот „Селани и војници“, кој е еден вид продолжение на првиот, ги потврдува раскажувачките квалитети на авторот, ја продолжува линијата на неговиот растеж и го зацврстува неговото место меѓу врвните прозаисти во Македонија

Романот „Селани и војници“, како и „Потомците на Кат“, спроведува раскажувачка линија на хрониката. Впрочем, временски тој директно се надоврзува на првото дело: почнува таму каде што заврши претходниот роман. Меѓутоа, како и „Потомците на кат“, така и „Селани и војници“ претставуваат и самостојна целина. Имено, ако романот „Потомците на кат“ својата содржинска и формална заокруженост ја наоѓа во рамките на меѓувластието, „Селани и војници“ тоа го наоѓа во рамките на траењето на новата власт: доаѓањето и заминувањето на италијанските окупатори.

Поприштето е пак Долна Долина, односно Долна Преспа, а тукашните херои пак се оние што ги среќаваме во романот „Потомците на кат“. Во центарот на романот „Селани и војници“ пак се наоѓа семејството Пламенковци. Стремежите и големите очекувања на таткото Тихон да го среди семејството и да живее убав, мирен, радосен живот, живот полн со меѓусебно разбирање, набргу ќе пропаднат: ќерка му Темка ќе му донесе срам и ќе остане да шета полудена; син му Мануил, во пеколот на животот што го донесоа војниците, нема да успее ни во желбата за богатство, ни во својата љубов - неговата девојка извршува самоубиство откако ќе биде обесчестена од еден офицер - „пријател“ на Мануил; на крајот, и самиот Тихон го напушта семејството и живее кај Гелевица фатената, каде што влегува во љубовна игра со циганката Спасија . . .

Во 1970 година Методија Фотев го печати својот трет роман „Големите скитачи“ во издание на издавачкото претпријатие „Мисла“ од Скопје. Ова литературно дело доживеа во 1974 година, приштинската издавачка куќа „Рилиндија“ да го издаде романот „Големите скитачи“ на албански јазик.

Романот „Големите скитачи“ е напишан пред романите „Потомците на Кат“ и „Селани и војници“, а е објавен по нив. Причината лежи во мошне отвореното приоѓање на авторот кон сексот, што на времето од еден издавач беше оценето како порнографија. Навистина, на страниците на ова дело има сцени што може да го шокираат читателот не во откривањето на женското тело или поради допирите меѓу мажот и жената, туку повеќе со шокантноста на вистините на човечката драма, од чија острина Мето Фотев, сосема исправно, не сакал да се откаже.

Во основата на делото е проблемот на печалбарството, кое му ја пустоши душата на селото, ставајќи го без полнотата и радоста на живеењето. Пеколно мачно минува детството при татко - без татко и младоста на жената при маж - без маж. Тоа е основата на траумата на луѓето во оваа книга.

И самиот носител на една ваква судбина, Сандар, главен лик во романот, чувствува одбивност кон домот, па времето го поминува низ полето, Впрочем, слично како што постапуваат и оние што останале во селото. Љубовните средби на Јагна, односно и Илинка со Сандар, се само една нивна неутешна катарза на чемерот од нивната судбина.

Четвртиот роман на Мето (Методија) Фотев е насловен како „Неплодна вода“, издаден во 1978 година. Во овој роман, тој постигнува длабоко да проникне во душата на човекот како во неговата колективната, така и во индивидуалната психологија. Затоа со право се вели дека Методија Фотев е автор за кого романот претставува огромно искушение, но во исто време излив на чувства, познавање на приликите и неприлики, различните карактери, за што тој има изразито раскажувачки способности. Методија пишува со силна љубов кон човекот, кон родниот крај, кон се она што за него во мислите е свето.

Инаку, за творештвото на Методија Фотев пишувале плеада врвни македонски писатели, критичари, литерати, интелектуалци и влюбеници во неговите дела. Меѓу нив секако треба да ги споменеме: Гане Тодоровски, Петар Т. Бошковски, Атанас Вангелов Миодрог Друговац, Виктор Фридман и многу други. Во ова пригода ќе споменам дека за делата на Фотев, или како еден мој пријател го нареше „Струшки скопјанец од Љубојно“ пишувале и добронамерници и скаперници. Секој на свој начин и со свои констатации.

Со ова скромно видување на животот и делото на овој значаен, познат и признат романсиер авторот на овој текст имаше за цел да даде скромен прилог кон прославата на Илинден во Љубојно на 27.07.2010 година. Тоа, секако, беше направено пред вас се со цел да го се претстави Методија (Мето) Фотев во онаа светлика во која тој заслужува на таков голем празник да се слави неговото име и дело, а љубанци да се гордеат што Љубојно роди еден таков познат и признат романсиер и голем син на Македонија.

· Материјалот за писателот Мето Фотев е презентиран на “Иселеничките љубански средби пред Воденицата” на 27.07. 2010 година